

โปรแกรมพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิต สาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การ ศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1

Program Developed the Teachers for Activities Arrangement to Enhance Public Mind of Students for Schools under Kalasin Primary Educational Service Area Office 1

ภาวิณี รัตนศรี¹, ประสงค์ สายหงษ์²
Pawinee Rattanasri¹, Prasong Saihong²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์จิตสาธารณะ และเพื่อพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน โดยทำการวิจัย 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์จิตสาธารณะของนักเรียน ระยะที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา หรือครูผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 254 คน โดยเทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ แบบประเมินองค์ประกอบ และตัวชี้วัดจิตสาธารณะ แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมินโปรแกรม ฯ สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ และค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$)

ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพปัจจุบันของจิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และสภาพที่พึงประสงค์ของจิตสาธารณะของนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนวิธีการเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน ประกอบด้วย 3 วิธีการ คือ การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง การทำกิจกรรม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

¹ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Master of Education (Educational Administration and Development), Faculty of Education, Mahasarakham University

² Faculty of Education, Mahasarakham University

2. โปรแกรมพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 9 ส่วน ได้แก่ 1) ที่มาและความสำคัญ 2) วัตถุประสงค์ 3) เป้าหมาย 4) ระยะเวลา 5) วิธีการเสริมสร้าง 6) เนื้อหาสาระ 7) แนวการจัดกิจกรรม 8) เทคนิคและเครื่องมือ และ 9) การวัดและประเมินผล โดยมีขอบข่ายเนื้อหาของโปรแกรม แบ่งออกเป็น 3 ชุด ได้แก่ ชุดกิจกรรม 1 การเสริมสร้าง การมีส่วนร่วม ชุดกิจกรรม 2 การเสริมสร้างการเคารพสิทธิ และชุดกิจกรรม 3 การเสริมสร้างความรับผิดชอบ สำหรับเทคนิคและเครื่องมือ ได้แก่ เอกสารประกอบโปรแกรม ใบกิจกรรม และแบบประเมิน ผลการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน พบว่า โปรแกรม มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: จิตสาธารณะของนักเรียน การมีส่วนร่วม การเคารพสิทธิ ความรับผิดชอบ

Abstract

The objectives of the research were to study present condition, desirable condition public mind of students and develop the teachers for activities arrangement to enhance public mind in students for schools under Kalasin Primary Educational Service Area Office.

1. The research was set by doing 2 phases. The first phase educated the present condition, desirable condition public mind of students for schools Kalasin primary educational service area office 1 though the questionnaire by 254 administrators or teachers who response arrangement the moral for students in the academic year 2560. The second phase designed a program developed the teachers for activities arrangement to enhance public mind in students for schools under Kalasin Primary Educational Service Area Office. 1. This phase educated three best practices and assessed the suitability and feasibility by 7 experts. The instruments used for gathering data were a questionnaire, interview form and an assessment form. The statistics used for analyzing the collected data were mean, Standard deviation, Percentage, and Modified Priority Needs Index (PNI_{modified}).

The research results were as follow:

1. The present condition, desirable condition and how to strengthen public mind of students for schools under Kalasin primary educational service area office 1 revealed that the present condition public mind was at the average level and the desirable condition public mind was at the highest level. Enhancing were 3 steps; 1) learning by doing, 2) activities, and 3) knowledge sharing for building participation, respect, and accountability.

2. A program developed the teachers for activities arrangement to enhance public mind in students for schools under Kalasin primary educational service area office 1: The

program consists of 9 parts; 1) background, 2) objectives, 3) aims, 4) times, 5) methodologies, 6) content, 7) orientation activities, 8) tools and techniques and 9) evaluation then the scope of the program was classified to 3 sets. The first was enhanced participation, the second was enhanced respect, and the third was enhanced accountability. For techniques and tools were program materials, work sheets, and assessment forms and the program is assessed by 7 experts showed that it was suitable as a whole at the highest level and was possible as a whole at the high level.

Keywords: Public mind, participation, respect, accountability

บทนำ

ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ทุกประเทศมีความเจริญก้าวหน้าด้วยเทคโนโลยี และนวัตกรรมต่างๆ ที่มีความทันสมัย กระแสความเจริญนี้ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม และการดำเนินชีวิตของแต่ละคนได้เปลี่ยนแปลงไปจากยุคสมัยก่อน เกิดการแข่งขันในหลายมิติ คนในชาติเกิดการเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม มีจิตใจโน้มเอียงไปนิยมวัตถุนิยมมากกว่าคุณงามความดีทางด้านจิตใจ การสร้างจิตสาธารณะให้มีในตัวบุคคลเพื่อปลูกจิตวิญญาณที่มีความรัก ความหวังใย ความเอื้ออาทร ต่อคนอื่นและสังคมส่วนรวม การมีคุณธรรมจริยธรรม การมีจิตที่คิดสร้างสรรค์เป็นกุศล และมุ่งทำสิ่งดี ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดในทางที่ดีไม่ทำลายเบียดเบียนบุคคล สังคมวัฒนธรรม ประเทศชาติ และสิ่งแวดล้อม กระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ มุ่งมั่นขยายโอกาสทางการศึกษาให้เยาวชนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างกว้างขวางและทั่วถึง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553: 6-7) โดยคำนึงถึงการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านครอบคลุมด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาที่นอกเหนือจากการยก ระดับคุณภาพและมาตรฐาน และเพื่อเป็นการเตรียมพร้อมในการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 เป็นการ

เรียนเพื่อให้ได้ทักษะเพื่อนำไปใช้ โดยเฉพาะทักษะในการสร้างแรงบันดาลใจ และทักษะในการเรียนรู้ อ่านออกเขียนได้ไม่พอสอดคล้องเกณฑ์แก่นักเรียนความเป็นคนดีเป็นมนุษย์ที่แท้ (วิจารณ์ พานิช, 2556: 11) การพัฒนาเด็กให้มีจิตสาธารณะมีความสำคัญยิ่งต่อองค์กร สังคม และประเทศชาติ ถ้าเราช่วยกันปลูกฝัง ส่งเสริมหรือพัฒนาให้เด็กมีจิตสาธารณะด้วยวิธีการต่างๆ จะทำให้เด็กมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมลดการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม ใช้อย่างเห็นคุณค่า รู้จักการแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น การทำลายสาธารณะสมบัติต่างๆ การเห็นประโยชน์แก่พวกพ้องลดน้อยลงซึ่งจะนำไปสู่ชุมชนสังคมที่เข้มแข็งสามารถพัฒนาประเทศให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศได้ (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552: 11) ดังนั้นในการเสริมสร้างจิตสาธารณะควรทำการปลูกฝังให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็กเพราะเป็นช่วงที่เด็กมีความไวต่อการปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรม วัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่งซึ่งถ้าเด็กได้รับการปลูกฝังจิตสาธารณะให้เป็นไปในทาง ที่ถูกต้องเหมาะสม เมื่อเติบโตขึ้นจะทำให้สามารถเผชิญความเปลี่ยนแปลงของกระแสเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม อันจะส่งผลให้สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างมีความสุข ตลอดจนเป็นบุคลากรที่ดีของสังคม และประเทศชาติสืบเนื่องต่อไป

จากรายงานสรุปการติดตามการจัดกิจกรรมปลูกฝังค่านิยมไทย 12 ประการ ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 1 ในปีการศึกษา 2560 ได้มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการประกวด การดำเนินโครงการคุณธรรมระดับเขตพื้นที่การศึกษา และการดำเนินการประเมินโรงเรียนสุจริต มีข้อมูลเบื้องต้นว่าเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวคือมีการบูรณาการในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน มีการประเมินด้านคุณธรรมและจริยธรรม นอกจากคุณลักษณะที่พึงประสงค์และค่านิยมไทย 12 ประการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์เขต 1 มีนโยบายพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต ซึ่งมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม นำความรู้ มีความรับผิดชอบ สามัคคี และจิตอาสา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1, 2561: 5)

ผู้วิจัยในฐานะครูผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 1 ซึ่งเป็นโรงเรียนมาตรฐานสากลต้นแบบที่ได้รับการประเมินโรงเรียนสุจริต และเข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรมประจำปีการศึกษา 2560 ที่มีการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะ 5 ประการ คือ ทักษะการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต อยู่อย่างพอเพียง และมีจิตสาธารณะ และผู้วิจัยได้รับมอบหมายงานพิเศษของโรงเรียนให้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของโรงเรียน ทำให้ทราบถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเยาวชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเห็นความสำคัญ ของจิตสาธารณะที่สามารถปลูกฝังให้นักเรียน มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม จึงสนใจศึกษาวิธีการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โดยเน้นการพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อ

เสริมสร้างจิตสาธารณะที่ต้องใช้โปรแกรมในการพัฒนาครูดังกล่าว เพื่อให้ส่งเสริมให้ครูได้จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนได้รู้จักค่านิยมที่รักการเสียสละความสุขส่วนตน และเล็งเห็นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์จิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา หรือครูผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1 จำนวน 182 โรงเรียน โรงเรียนละ 2 คน รวมจำนวน 364 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา หรือครูผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจำนวน 127 โรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1 โรงเรียนละ 2 คน รวมจำนวน 254 คน โดยการเทียบจำนวนประชากรทั้งหมดกับตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครซี และมอร์แกน (Krejcie, 1970: 608) และใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling technique) จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา นำมาคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากร

ในแต่ละชั้นภูมิ แล้วสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบประเมินองค์ประกอบและตัวชี้วัดจิตสาธารณะของนักเรียนสำหรับสถานศึกษามีค่าความเหมาะสมเฉลี่ย คือ 4.81 มีระดับความเหมาะสมมากที่สุด

2. แบบสอบถามข้อคำถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์จิตสาธารณะของนักเรียนสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 เพื่อสำรวจความคิดเห็น มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.88

3. แบบสัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อสัมภาษณ์ผู้บริหารหรือครูผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice)

4. แบบประเมินโปรแกรมพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน พบว่าโปรแกรมพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตามแบบของลิเคิร์ต (Likert type) เพื่อประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของโปรแกรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน

การดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้ ระยะที่ 1

ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์จิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 โดยใช้แบบสอบถามข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์จิตสาธารณะของนักเรียน

ระยะที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของโปรแกรมฯ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์จิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำค่าเฉลี่ยมาแปลความหมายตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด (บุญชม ศรีสะอาด, 2553: 121) ได้ค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันจิตสาธารณะของนักเรียน โดยรวมทั้งหมด ($\bar{X}=3.41$) และ สภาพที่พึงประสงค์จิตสาธารณะของนักเรียน โดยรวมทั้งหมด ($\bar{X}=4.77$)

4.51-5.00 หมายความว่า สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์ระดับมากที่สุด

3.51-4.50 หมายความว่า สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์ระดับมาก

2.51-3.50 หมายความว่า สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์ระดับปานกลาง

1.51-2.50 หมายความว่า สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์ระดับน้อย

1.00-1.50 หมายความว่า สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์ระดับน้อยที่สุด

2. การวิเคราะห์การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 โดยวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI_{modified})

วิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรม โดยการใช้สถิติพื้นฐาน คือ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อหาระดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรม แล้วนำค่าเฉลี่ยมาแปลความหมายโดยใช้เกณฑ์การแปลค่าความหมายค่าเฉลี่ยของบุญชม ศรีสะอาด (บุญชม ศรีสะอาด, 2554: 121)

4.51-5.00 หมายความว่า มีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ระดับมากที่สุด

3.51-4.50 หมายความว่า มีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ระดับมาก

2.51-3.50 หมายความว่า มีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ระดับปานกลาง

1.51-2.50 หมายความว่า มีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ระดับน้อย

1.00-1.50 หมายความว่า มีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันจิตสาธารณะของนักเรียน โดยรวมทั้งหมด ($\bar{X}=3.41$) และรายองค์ประกอบอยู่ในระดับปานกลาง แต่องค์ประกอบ 2 การเคารพสิทธิ อยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์จิตสาธารณะของนักเรียน โดยรวมทั้งหมด ($\bar{X}=4.77$) และรายองค์ประกอบอยู่ในระดับมากที่สุด

2. ผลการประเมินโปรแกรมพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน ดังตาราง 1

ตาราง 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 จำแนกตามองค์ประกอบของโปรแกรมตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

องค์ประกอบของโปรแกรม	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ที่มาและความสำคัญ	4.29	0.53	มาก	4.21	0.79	มาก
วัตถุประสงค์	4.50	0.82	มากที่สุด	4.43	0.90	มาก
เป้าหมาย	4.36	0.95	มาก	4.29	1.40	มาก
ระยะเวลา	4.50	0.82	มากที่สุด	4.57	0.69	มากที่สุด
วิธีการเสริมสร้าง	4.71	0.53	มากที่สุด	4.64	0.76	มากที่สุด
เนื้อหาสาระ	4.24	1.51	มาก	4.38	1.98	มาก
แนวการจัดกิจกรรม	4.71	0.53	มากที่สุด	4.36	0.49	มาก
เทคนิคและเครื่องมือ	4.43	1.07	มาก	4.43	0.90	มาก
การวัดและประเมินผล	4.79	0.79	มากที่สุด	4.86	0.76	มากที่สุด
รวมทั้งหมด	4.50	0.84	มากที่สุด	4.46	0.96	มาก

จากตาราง 1 พบว่าโปรแกรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเป็นไปได้โดยรวมทั้งหมดอยู่ในระดับมาก ขอบข่ายเนื้อหาของโปรแกรมฯ แบ่งออกเป็น 3 ชุด ได้แก่ ชุดกิจกรรม 1 การเสริมสร้างการมีส่วนร่วม ชุดกิจกรรม 2 การเสริมสร้างการเคารพสิทธิ และชุดกิจกรรม 3 การเสริมสร้างความรับผิดชอบ สำหรับเทคนิคและเครื่องมือ ได้แก่ เอกสารประกอบโปรแกรม ใบกิจกรรม และแบบประเมิน

อภิปรายผล

การวิจัยเพื่อการพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของนักเรียน สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์จิตสำนึกของนักเรียนสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 โดยได้มีการศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดจิตสำนึกของนักเรียน มีองค์ประกอบ 3 คือ องค์ประกอบที่ 1 การมีส่วนร่วม องค์ประกอบที่ 2 การเคารพสิทธิ และองค์ประกอบที่ 3 ความรับผิดชอบ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับแนวคิดทฤษฎีที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยพบว่า องค์ประกอบทั้ง 3 สอดคล้องกับแนวคิดของยุงทวารุณปีติกุล (2542: 181-183) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของจิตสำนึก ต้องมีองค์ประกอบ 4 ด้าน ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 การทုံมเทอุทิศตนมีความรับผิดชอบต่อสังคม องค์ประกอบที่ 2 การเคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล องค์ประกอบที่ 3 ค่านึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมและองค์ประกอบที่ 4 การลงมือทำ สอดคล้องกับ Sigelman, C.K. and Rider E.A. (2003: 23)

ได้แบ่งองค์ประกอบจิตสำนึกของผู้เรียนไว้ดังนี้ องค์ประกอบ 1 ด้านการได้รู้ (Cognition) องค์ประกอบ 2 ด้านเจตคติ (Attitude) องค์ประกอบ 3 ด้านพฤติกรรม (Behavior) สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 50-55) ได้อธิบายถึงจิตสำนึกว่ามี 2 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน และองค์ประกอบที่ 2 เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552: 20) ได้อธิบายว่ามี 3 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 การใช้ องค์ประกอบที่ 2 การถือ เป็นหน้าที่ และองค์ประกอบที่ 3 การเคารพสิทธิ สอดคล้องกับแนวคิดของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2556: 12-18) ได้อธิบายว่าการมีจิตสำนึกที่แท้จริงต้องพิจารณาจากองค์ประกอบหลักสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 การมีจิตสำนึกเห็นคุณค่าส่วนรวม องค์ประกอบที่ 2 การมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม และองค์ประกอบที่ 3 การมีจิตสำนึกเพื่อประโยชน์ส่วนรวม Gardner, Howard (2010: 56) ได้แบ่งองค์ประกอบของจิตสำนึก ดังนี้ องค์ประกอบด้านที่ 1 จิตเชี่ยวชาญ (Disciplined Mind) องค์ประกอบด้านที่ 2 จิตสังเคราะห์ (Synthesizing Mind) องค์ประกอบด้านที่ 3 จิตสร้างสรรค์ (Creative Mind) องค์ประกอบด้านที่ 4 จิตเคารพ (Respectful Mind) องค์ประกอบด้านที่ 5 จิตจริยธรรม (Ethical Mind) และสอดคล้องกับกรรยา พรรณนา (2559: 13-14) ที่ได้อธิบายว่าการมีจิตสำนึกนั้นจะต้องพิจารณาองค์ประกอบจากความรู้ความเข้าใจ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 ด้านการใช้ องค์ประกอบที่ 2 การถือ เป็นหน้าที่ องค์ประกอบที่ 3 ด้านการเคารพสิทธิ และองค์ประกอบที่ 4 ด้านการปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยสังเคราะห์จากนัก

วิชาการดังกล่าวสามารถ แยกเป็น 3 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบ 1 การมีส่วนร่วม องค์ประกอบ 2 การเคารพสิทธิ และ องค์ประกอบ 3 ความรับผิดชอบ

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์จิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 พบว่าสภาพปัจจุบันจิตสาธารณะของนักเรียนโดยรวมและรายองค์ประกอบอยู่ในระดับปานกลาง แต่องค์ประกอบ 2 การเคารพสิทธิ อยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์จิตสาธารณะของนักเรียนโดยรวมและรายองค์ประกอบอยู่ในระดับมากที่สุด และวิธีการเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา ควรใช้ 3 อันดับแรก คือ การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง การทำกิจกรรมร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่วนระดับความต้องการจำเป็นเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมและการเคารพสิทธิ มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของวิจิตรพรรณ ลากะ (2557: 216) ที่มีการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้หลักสูตร มีคะแนนจากการทำแบบวัดจิตสาธารณะหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน สอดคล้องกับศิริธร ศรีจันทน์ (2557: 178) ได้พัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ตามแนวคิดปรัชญาศึกษา ผลการใช้หลักสูตรพบว่านักเรียนที่เรียนตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีพฤติกรรมจิตสาธารณะต่อครอบครัว โรงเรียน และสังคมจากการวัด 4 ครั้งสูงขึ้น สอดคล้องกับจิตรฐิกานต์ สบายจิตร (2558: 195) ทำการวิจัยรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะ พบว่าพฤติกรรมของผู้เรียนทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ในด้านการช่วยเหลือผู้อื่น และด้าน

การเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนและสังคม โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมในบริบทที่หลากหลายและเหมาะสม งานวิจัยของเกียรติศักดิ์ นิพวงลา (2559: 87-88) พบว่า แนวการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน คือ การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองการเรียนรู้ร่วมกันโดยการทำกิจกรรมกลุ่ม การระดมสมอง และเน้นการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง ส่วนงานวิจัยของศรีสมร หล้าสา (2559: 122) พบว่า แนวทางในการเสริมสร้างจิตสาธารณะของผู้เรียนประกอบด้วย 5 แนวทาง ได้แก่ 1) แนวทางในการพัฒนาจิตสาธารณะของผู้เรียนโดยการจัดการเรียนการสอน 2) แนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะของผู้เรียนด้วยกิจกรรม 3) แนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะของผู้เรียนโดยใช้สิ่งแวดล้อมการจัดบรรยากาศ 4) แนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะของผู้เรียนโดยใช้ผู้ปกครองและผู้นำชุมชน และ 5) แนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะของผู้เรียนด้วยการใช้แบบที่ตี จิราภรณ์ ไชยกมล (2561) ในกาการเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน เรียง ลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ จิตสาธารณะด้านการปฏิบัติตน จิตสาธารณะด้านความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึง และจิตสาธารณะด้านความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเอง Pardun-Johannsen (2004: 1184-A) พบว่าการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนในลักษณะของความ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น การเคลื่อนไหวสู่ปฏิบัติการทางสังคมได้ Balderson (2007: unpagged) พบว่าการส่งเสริมด้านการมีความรับผิดชอบต่อตนเองเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมเป็นไปทางบวกและมีผลสัมฤทธิ์ดีขึ้น และรูปแบบดังกล่าวยังมีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น Champagne (2007: unpagged) พบว่าวิธีการสอนที่ครูไม่มีการเตรียมความพร้อม รู้สึกตอบสนองต่อความซับซ้อนของการทำงานร่วมกับเยาวชน เผ่าบอริจินและครอบครัวของเยาวชน Castillo-

Montoya (2013: unpagged) พบว่าจิตสำนึกด้านสังคมและการเมืองของนักเรียนมีความรุนแรงขึ้นและในบางครั้งก็เปลี่ยนไปเมื่อนักเรียนพบเรื่องทางสังคมวิทยาสองด้านของห้องเรียนอาจมีส่วนช่วยในการพัฒนาจิตสำนึกทางการเมืองของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี Hongying (2015: unpagged) พบว่าในการปลูกจิตสำนึกสาธารณะในนักศึกษาในระดับอาชีวศึกษาที่สูงขึ้นสม่ำเสมอและให้ความคิดสร้างสรรค์และสร้างสรรค์ในการสร้างจิตสำนึก จิตสาธารณะประเด็นที่มีการวิเคราะห์และผลของการวิเคราะห์ที่กลยุทธ์การแก้ปัญหาที่ถูกลำเอามาใช้ให้มีความสอดคล้องกัน

2. โปรแกรมพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 มีทั้งหมด 9 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) ที่มาและความสำคัญ 2) วัตถุประสงค์ 3) เป้าหมาย 4) ระยะเวลา 5) วิธีการเสริมสร้าง 6) เนื้อหาสาระ 7) แนวทางการจัดกิจกรรม 8) เทคนิคและเครื่องมือ และ 9) การวัดและประเมินผล ปริญา มีสุข (2552: 18) ได้สรุปว่าโปรแกรม มี 9 องค์ประกอบประกอบด้วย 1) สภาพปัญหา 2) วัตถุประสงค์ 3) โครงสร้าง 4) เวลา 5) คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโปรแกรม 6) เนื้อหาที่ใช้ 7) เอกสารที่ใช้ 8) การจัดการเรียนรู้ในโปรแกรม และ 9) การประเมินผลโปรแกรม จักรี ต้นเชื้อ (2555: 64) ได้ศึกษาองค์ประกอบของโปรแกรม ประกอบด้วย 1) คำชี้แจงในการใช้โปรแกรม 2) ความเป็นมาและความสำคัญ 3) แนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน 4) หลักการ 5) วัตถุประสงค์ 6) เนื้อหา 7) ลำดับขั้นในการดำเนินกิจกรรม 8) เทคนิคที่ใช้ในโปรแกรม 9) สื่อที่ใช้ในโปรแกรม 10) การวัดและประเมินผล 11) ตารางโปรแกรมและ 12) รายละเอียดกิจกรรม เกียรติศักดิ์ นิพวงลา (2559: 50) องค์

ประกอบของโปรแกรม มี 9 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) ที่มาและความสำคัญ 2) วัตถุประสงค์ 3) เป้าหมาย 4) เวลา 5) วิธีการเสริมสร้าง 6) เนื้อหาสาระ 7) แนวทางการจัดกิจกรรม 8) เทคนิคและเครื่องมือและ 9) การวัดและประเมินผล Kanaya (2005: 56) ได้ศึกษาองค์ประกอบของโปรแกรม ประกอบด้วย 1) รูปแบบ 2) ระยะเวลา 3) การเป็นกลุ่มผู้เข้าอบรมที่อยู่ในบริบทเดียวกัน 4) การเรียนรู้เชิงรุก 5) การเน้นที่เนื้อหาความรู้ และ 6) มีความต่อเนื่องเชื่อมโยง

2.1 ขอบข่ายเนื้อหาของโปรแกรมเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ประกอบด้วยชุดกิจกรรม 3 ชุด คือ ชุดกิจกรรม 1 การเสริมสร้างการมีส่วนร่วม ชุดกิจกรรม 2 การเสริมสร้างการเคารพสิทธิและชุดกิจกรรม 3 การเสริมสร้างความรับผิดชอบ ระยะเวลาการเสริมสร้าง จำนวน 68 ชั่วโมง รูปแบบในการเสริมสร้างการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง การเรียนรู้ร่วมกันด้วยการทำกิจกรรมกลุ่ม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สำหรับเทคนิคและเครื่องมือ ได้แก่ เอกสารประกอบโปรแกรม ใบกิจกรรม และแบบประเมิน ส่วนการประเมินประกอบด้วย การประเมินก่อน ระหว่าง และหลังการพัฒนา โดยการประเมินตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการ (2551ข: 8-9) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 8 ประการ ดำเนิน การพัฒนาด้วยวิธีการ ดังนี้ 1) บูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ 2) จัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3) จัดโครงการเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และ 4) ปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยสอดแทรกในกิจกรรมประจำวัน กระทรวงศึกษาธิการ (2551ก: 3-4) อธิบายว่า ผู้เรียนที่เป็นเด็กและ

เยาวชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของของกิจกรรมการเรียนรู้ ผ่านเทคนิควิธีการเรียนรู้แบบโครงการ (Project Approach) เกิดจากความสนใจและความ คิดริเริ่มของผู้เรียนเอง เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติงานจริงด้วยความพากเพียรพยายาม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

โปรแกรมพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะ ของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภาคพื้นดิน เขต 1 จะประสบความสำเร็จได้มากน้อยเพียงใดนั้น มีปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของการพัฒนาคือนักเรียนและการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนต้องได้รับความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง คือ ครูผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการนำโปรแกรมฯ ไปใช้

เอกสารอ้างอิง

- กรรยา พรรณนา. (2559). *จิตสาธารณะสร้างง่ายนิดเดียว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551ก). *คู่มือแนวทางการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมในสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551ข). *แนวทางการพัฒนาการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน : ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *โรงเรียนสร้างคนมีจิตสาธารณะ*. *การศึกษา*, 2(65): 3-17.

สามารถนำไปใช้ได้สถานศึกษาทุกประเภท และการปฏิบัติกิจกรรมควรให้มีความสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษานั้น เพื่อให้โปรแกรมฯ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ต้องใช้เวลาในการทำกิจกรรมต่อเนื่อง เพื่อให้ได้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในโปรแกรมฯ ดังนั้น ควรจัดให้มีการสร้างความเข้าใจความตระหนักร่วมกันตลอดระยะเวลาในการทำกิจกรรม และส่งผลให้โปรแกรมเสริมสร้างจิตสาธารณะ ของนักเรียน สำหรับสถานศึกษาได้ผลดียิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ควรศึกษาการเสริมสร้างจิตสาธารณะของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ วิธีการเสริมสร้างจิตสาธารณะของผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสถานศึกษา และควรมีการศึกษาเพื่อตรวจสอบซ้ำ และพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

- เกียรติศักดิ์ นีพวงลา. (2559). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2. วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- จักรี ต้นเชื้อ. (2555). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำของคณะกรรมการองค์การนักเรียน อาชีวศึกษาในวิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. วิทยานิพนธ์ ค.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, สกลนคร.
- จิตรฐิกานต์ สบายจิตร. (2558). การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- จิราภรณ์ ไชยกมล. (2561). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2. วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ. กรุงเทพฯ: วี พรินท์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 8. มหาสารคาม: สุวีริยาสาส์น.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 9. มหาสารคาม: สุวีริยาสาส์น.
- ปริญญญา มีสุข. (2552). ผลของการออกแบบโปรแกรมการพัฒนาทางวิชาชีพแบบมีส่วนร่วมของครู. วิทยานิพนธ์ ค.ด., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ยุทธนา วรณปีติกุล. (2542). สำนึกพลเมืองดี: ความเรียงว่าด้วยประชาชนบนเส้นทางประชาคม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการเรียนรู้และพัฒนาประชาคม.
- วิจารณ์ พานิช. (2556). การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: ส.เจริญการพิมพ์.
- วิจิตรพรรณ ลาภะ. (2557). การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. ค.ด., มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, นครสวรรค์.
- ศรีสมร หล้าสา. (2559). การพัฒนาแนวทางเสริมสร้างจิตสาธารณะนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2. วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ศิริธร ศรีจางงค์. (2557). การพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา ตอนต้นตามแนวจิตตปัญญาศึกษา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1. (2561). รายงานการติดตามตรวจสอบ คุณภาพการศึกษาโดยเขตพื้นที่การศึกษา ปีการศึกษา 2560. กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

- Balderson, D. W. (2007). The effects of a personal responsibility model on individual student and class-wide social behaviors. *Dissertation Abstracts International*, 67(7): unpagued.
- Castillo-Montoya, M. (2013). *No title*. Columbia: Teachers College, Columbia University.
- Champagne, L. (2007). Physical education teachers as allies to aboriginal students: Dimensions of social consciousness. *Masters Abstracts International*, 45(3).
- Gardner, H. (2010). *"Five minds for the future" 21st century skills : Rethinking how students learn*. (edited by J.B. and R. Brandt, Ed.). Bloomington: Solution Tree Press.
- Hongying, W. (2015). *Higher vocational college students' public spirit cultivation countermeasure research in "Internet +" Era. In 3rd International Conference on Education, Management, Arts, Economics and Social Science (ICEMAESS 2015)*.
- Kanaya, M.H. and E.M. (2005). Effects of traditional programmed learning sequenced, and contract activity packaged instruction on sixth-grade students, achievement and attitudes. *Dissertation Abstracts International*, 65(2 August): 56-A.
- Krejcic, R.V. and D.W.M. (1970). *Educational and psychological measurement*. New York: Minnesota University.
- Pardun-Johannsen, K.C. (2004). Social issue drama and its impact on the social consciousness of preadolescent school children. *Dissertations Abstracts International*, 65(4 October): 1184-A.
- Sigelman, C.K. and Rider, E.A. (2003). *Lifespan human development*. CA: Wadsworth/Thomson Learning.